

na gimnaziji v Zagrebu: Bradaška, Macun;
na realki v Zagrebu: Erjavec, Tušek, Stožir;
na gimnaziji na Reki: Trdina, Mahnič;
na gimnaziji v Vinkovcah: Zima, Žitek.

Dr. Šubic na realki v Rossau, Kermavnar v Črnovicah, Mazek v Brni, Šraj v Tarnovu v Galicii.

Razun teh učiteljev, ki so že v službi, so dokončali šole na vseučilišču: Pajk, Kozina, in bodo ob letu končali: Jesenko, Pletršnik, Domicelj, Vođušek itd. *)

Če se ti učitelji ali vsaj nekaj teh, katerih večina ima za svoje učne predmete v rokopisu pripravljene knjige v slovenskem jeziku in kateri so zmožni, da brez odloga v slovenskem in nemškem jeziku učijo, na naše učilnice v službo dajo; če zastran knjig c. kr. državno ministerstvo priprave dela, da se bodo tiskale, ni dvombe, da se vresničijo naše pravične želje zastran narodnega poduka slovenskemu narodu in celi državi na korist.

Če se to dogotovi, gotovo si boste pridobili zahvalo slovenskega naroda, ki je zvest prestolu in vdan vladi in ideji celotne države.

Ne dá se spodbiti naše prepričanje, da narod le v svojem jeziku more zadobiti občnokoristno uspešno omiko, da se mu le v njegovem jeziku najbolje morejo oskrbljevati zadeve pravniške in da je tudi uprava v domačem jeziku najcenejša. Da se pa doseže ta namen, skrbeti imajo učilnice.

Vzvišenost vaša! Nadjamo se, da boste Vi po svoji razumnosti in pravičnosti držé se državne ustave in svojih večkrat izrečenih prispoznanj in gledé na ravno Vam izročeno razjasnjenje obširno in kar najpred mogoče spolnili pravične naše želje.

Predrzmem se torej Vam te želje ponižno izreči v imenu slovenskega naroda opiraje se na omenjeno glavno prošnjo in na zaupnice, ki so mi došle od mnogih strani slovenske domovine za prizadevanje o narodnih učilnicah."

V Beču dne 19. julija 1862.

Dr. Lovro Toman l. r.
državni poslanec.

Slovinci, ki Vam je naša pravična reč posebno na srcu, sodite, ali so izrečene želje prenapete, ali je v tem načrtu prošeno vse, kar nam gré, ali je prošeno le to, kar je neobhodnje potrebnega? Kdo, bodi si tudi tujec, more reči, da je naša želja v tem programu izrečena, prenapeta. Al v bivših neugodnih okolinostih in gledé dozdanje uredbe naših šol nas je vodil moder prevdarek, da smo za sedaj le toliko zahtevali.

In glejte, v resnici je gosp. Schmerling spoznal, da je ta prošnja zmerna in dobro prevdarjena, ter je obljubil, da bode skrbel, da se bode vresničil ta načrt. Živo veselje je navdajalo moje srce, — al skušnja me je učila tiho pričakovati vresničenja dane obljube.

Čujte, kako se je izpolnila. Ne vem, kakošni vzroki so bili, ne vem, kdo da je sejal ljuliko med naše zrnje, al gotovo je le, da malo mesecev po dani obljubi je vlada poslala na ljubljansko gimnazijo več učnikov tujcev, nezmožnih našega jezika, in da se je zaveralo po vseh gimnazijah slovenskih napredovanje slovenskega uka. Ni mi bilo skoro verjeti, da se more tako izpolniti dana in pri važni priložnosti pozneje ponovljena obljuba.

Kaj nam je bilo storiti, ko nismo tako srečni, da bi imeli družega pomočnika pri vladi in pred prestolom, ko svojo neprelomljeno in neprelomljivo ali premalo do-

zdaj cenjeno zvestobo? Razodel sem naravnost in odkritosrčno ministru, da nam je izginilo vse zaupanje v njegovo pravičnost in da le še od Boga pričakujemo boljših dni. In hvala njemu, ki je najmogočnejši vladar, prišli so ti srečni dnevi in upanje nas zopet navdaja, da se bode spoznala in vresničila naša pravična tirjatev.

Dragi rojaci! objavil sem svoje ravnanje v tej zadevi iz tega namena, da se izbudi naša delavnost za narodne šole, ki so poglavitna podlaga narodnemu izobraževanju, da sedanji slavni državni gospod minister zvé, kako se je z nami ravnalo, da potegne iz praha oni program, ter pokliče v svet in v porazumljenje može in rodoljube, ki vejo, kaj da je našim šolam potrebnega in da se lotijo naši izvrstni pisatelji zopet naučnih knjig.

Ne počivajmo, delajmo, da okrepčamo svoje národno drevo, da se včvrsti, predno pride morebiti zopet sovražni vihar. Skrbimo za narodne šole, če hočemo, da se bode kadaj slovenski pisalo v naših uradih, slovenski govorilo, obnašalo v naših družbah in v javnem življenji. Brez veljave in vpeljave našega milega materne jezika v javno življenje in v urade bodemo zmiraj ostali tujcem sužni in le stranke v domovini. Zato skrbimo, da šole dobimo národne!

Dr. Lovro Toman.

Šolske stvari.

Goriška gimnazija in viša realka.

Željno smo pričakovali šolskih programov iz Gorice, češ, da bomo imeli kaj veselega povedati svojim bralcem, da se je ondi, kakor smo čuli, njenima imenovanima učilnicama ozir slovenščine primerila najobilnejša enakopravnost. Radi nam bodo častiti čitatelji verjeli, s kolikošno radovednostjo in pazljivostjo smo prebirali njune liste. Al prebravši je, žalibože, moramo spoznati, da so nam potrli srce, kajti našli smo vse, kakor drugod, tudi v Gorici slovenščini še dozdej kruh mačeha lomi. Ako ne bi dobro vedeli, da imate omenjeni goriški učilnici tudi izvrstne rodoljube med svojimi učitelji, ostro bi sodili učiteljstvo; nezadovoljnost tedaj, ki jo izrečemo, zadeva le nje, ki imajo šolske vajete v svojih rokah.

Goriška gimnazija izdala je 16. program; na čelu mu je, se ve da, Gorici kakor zajcu boben primerjen nemški sestavek pod naslovom: „*Schillers Wallenstein, eine Vortragsprobe von Th. Hohenwarter*.“ Za vvodnim tem sestavkom nahajaš še šest krajših člankov v 3 raznih jezikih pod naslovom „*Abiturienten-Aufsätze*“, ktere vodja med svet vpeljuje z naslednjo opombo: „*Es dürfte dem Zwecke dieser Jahresblätter nicht widersprechen, wenn den Lesern derselben dann und wann ein Einblick in die Leistung der Schule gestattet wird, den ihnen weder dürre Classificationstabellen noch öffentliche Prüfungen gewähren. Namentlich ist die sprachliche Seite des Unterrichtes und vor Allem die Frage, was in der Unterrichtssprache und in den Landessprachen geleistet wird, von allgemeinerem Interesse. Die nachfolgenden Aufsätze aus der Feder unserer diesjährigen Abiturienten in ganz unveränderter Form mit Beibehaltung aller Fehler der Flüchtigkeit oder der Unkenntniss abgedruckt, dürften, wie auch das öffentliche Urtheil darüber ausfallen mag, zur Orientirung in der Sprachenfrage unseres Gymnaswesentlich beitragen.*“ — Kaj da goriški vodja s temi sestavki in s svojo opombo prav za prav hoče doseči, nam ni prav jasno. Ali morda hoče svet prepričati, da na goriški gimnazii vlada ravnopravnost treh jezikov? Ali je morda to ravnopravnost, da se na goriški gimnazii le kršanski nauk in tudi ta le v 1. razredu učí

*) Toliko sposobnih domačih učiteljev v tujih krajih imeli smo 1862. leta, dandanes se vé da, je večje njihovo število, in so tudi že drugače razstavljeni. Pis.

slovenski in laški? Ali pa ni ravno to migljej, kakošna bi morala goriška gimnazija biti? Ali morda vodja misli, da je s temi nalogami svet prepričal, da se Slovenci in Lahi že v prvem razredu nemščine toliko naučijo, da jim nikjer in nikakoršnih zaver ne dela v daljnih razredih, v katerih je učni jezik skozi in skozi nemški? „Credat Judaeus Apella“ — mi mu tega nikakor ne verjamemo. Da nas pa prepriča, naj nam prihodnje leto natisne naloge učencev prvega razreda, iz teh bode sodil svet, so li slovenski ali laški učenci v stanu, v nemščini učiti se vseh predmetov v drugem razredu. Da po dovršenem osmem razredu precej dobro pišejo Nemci, Lahi in Slovenci svoj materni jezik, da se bistri Slovenec in Lah v osmih letih dobro naučita nemščine, zlasti če je učni jezik nemški, ki ima vrh tega še po več ur na teden, ko slovenščina in laščina, in da se tudi Slovenec in Nemec v osmih letih naučita laškega jezika, ni kar nič čuda, zlasti v mestu ne, kjer se po ulicah večidel sliši laščina. Al zakaj nam goriški vodja ni priobčil slovenskih nalog, ktere so izdelali Nemci in Lahi, ki se, žalibog, oboji skupaj in le v enem razredu učijo slovenskega jezika? Prav iz teh nalog videlo bi se in spoznalo, koliko enakopravnosti v Gorici zdaj vživa slovenščina. Kako je v tej zadevi, kaže vodjeva opazka: „Slovenische Elaborate deutscher und italienischer Abiturienten liegen nicht vor.“ Ta opombica je merilo, kakošna se s slovenščino godi v Gorici. Vides nas ne slepi. — Kar nam je na goriški gimnazii prav všeč, je to, da je prvi razred ločen v dva oddelka, v enem so Lahi, v enem pa Slovenci. Pravih učiteljev šteje ta gimnazija 11, suplente 4. Laščina za tuje se je učila v 3 oddelkih, slovenščina za tuje le v enem; za 2. in 3. oddelek ni imela učencev; gosp. vodja! od kod ta prikazen? Razjasnite nam jo. — Naloge, ki so se dajale na viši gimnazii iz slovenščine, kažejo, da jo gg. Jesenko in Marušič dobro obdelujeta, — toda preveč vezane so jima roke. — Iz viših ukazov radostni naznanjamo, da je državno ministerstvo 200 gold. dovolilo, da se za gimnazijalno knjižnico nakupi laških in slovenskih knjig, in kar je še važnejše, da se zlasti na spodnji gimnazii uči kršanski nauk v maternem jeziku. Slava njim, kateri so pripomogli v tej važni stvari. — Študentov šteje goriška gimnazija 43, katerim je došlo pomoči 4771 gold. 25 kr.; druge podpore se je sešlo 254 gold. 92 kr., in učenec razdelilo 115 gold. 22 kr. — Zavoljo hude vročine meseca avgusta se je prosilo, da se tudi v Gorici šolsko leto konča z julijem mesecem; učnine so plačali učenci 2179 gold. 80 kr., vpisnine pa 228 gold. 90 kr. Iz štatističnih izkazov pozvedamo sicer število učencev sploh (443) in tudi njihovo razvrstitev po veri in vspehu, a da bi nam bil ravnatelj povedal, koliko Slovencev obiskuje goriško gimnazijo, tega ne; vzrok temu je njemu znan, pa tudi nam. Iz samih priimkov, zlasti če se piše Macorig namesti Mahorič, tega se ve da ne more uganiti svet. Kako se vendar protivniki naši bojé velicega števila slovenskih učencev!

Peto poročilo goriške višje realke nam je nekoliko, se ve da malo, bolj všeč. Tudi v njem ne nahajaš slovenskega sestavka, pa tudi laškega ne, vidi se, da tudi tu nemščina prevladuje. Iz šolskih vesti razvidimo, da je imela ta učilnica 14 učiteljev, konec leta 206 učencev, izmed katerih je 198 katoličanov, 2 protestanta in 6 judov; šolsko leto jih je dobro dovršilo 154, 11 let starih je bilo 7, 21 let ima 1; učnine se je plačalo 1291 gold., in sicer mestni blagajnici 586 gold. 56 kr., šolskemu zalogu 652 gold. 80 kr. in 51 gold. 64 kr. blagajniku, kateri pobira učnino. Vse to in tudi še razvrstitev učencev po domovini beremo v teh izkazih, le razvrstitve po narodnosti tudi tukaj ne nahajamo, menda

iz istega vzroka, iz kterega je ni pristavila tudi tamošnja gimnazija. — Izmed viših ukazov navajamo tega, da sme učiteljstvo iz tehtnih vzrokov že prvega pol leta priporočati tudi učence 1. razreda, da se oprosté učnine. — Prvi razred je bil ločen v dva oddelka; iz tega, da se je kršanski nauk v enem učil laški, v enem pa nemški, sklepamo, da so bili v prvega vrsteni Lahi, v drugega Slovenci, kako so se Nemci (ako jih je kaj) pa saj morajo biti, ker je sicer sploh učni jezik nemški) učili kršanskega nauka, nam poročilo ne pové. Tudi slovenščina se je na nižji realki po 3, na viši po 2 uri in sicer kolikor je moč sklepati iz učnega reda, slovenski učila za Slovence; Neslovenci (17 Lahov) so se je učili v posebnem oddelku; med redne predmete se je sprejelo tudi kmetijstvo, ki se v 3. in 4. razredu uči po 2 uri na teden; — v nedeljski obrtniški šoli je bilo 82 učencev, al učili so se le prostega in zemljemerskega risanja. — Ustanove nima goriška realka nobene.

Národne stvari.

En teden na Dolenskem.

Spisal Valentin Zarnik.

(Dalje.)

Štefuc, ki se je med našim pogovorom preponižno pomaknil za vrata, je komaj čakal, da se možaka enkrat pobereta, da bi sopet on zinil eno. — „Gospoda, lepo prosim — reče — izberita si kaj! jaz sicer sam ne znam brati, ali kolikor se mi dozdeva, tu imata dosti berila saj do pusta.“ Primakne dežo enmalo bliže mene in tako se je muzal sam seboj zadovoljen, kakor da bi bil iznajdel telegraf, ali saj smodnik. Vprašam ga, ali so te od miš in podgan na vseh voglih objedene „Laibacherice“ njegova lastnina? „Se vé da, gospod — pravi — že stari oče so me učili, da čez 7 let vse prav pride, in tako sem pri naši gospej te liste celih 8 let pogina reševal in včasih jej iz rok pulil, ko so se že dotikali masla, sala ali klobas, kterim so bili namenjeni v zavitke.“ Dalje vprašam Štefuca, ker je že toliko časa v Krškem, ali vé, da bi kje drugod morebiti imeli „Novice“ ali „Zgod. Danico“? Pa nevedno z glavo kima rekoč: „Ne vem, gospod, če Vas prav razumem, kajti podnevi še v svojem življenji nisem nikoli videl nobene zvezde, in imam jih že svojih 55 let na hrbtu, kaj še le danes, ko je tako oblačno; če pri nas ostaneta, vaji bom jutri, ako bo nebo jasno, zgodaj poklical in pokazal zgodnjo danico, če jo želita videti na vsako vižo.“ Nikdar še nisem videl, da bi bil ušel smeh prijatelju mojemu tako od srca, kot pri tem tako dobrosrčnem in nedolžnem Štefucovem odgovoru. „Vidiš dragi moj — mi reče — zaradi naravoslovskih preiskav premedel sem skoraj vse kote po Slovenii, ali kaj tacega se mi še ni kmalo pripetilo; sicer sem zavoljo mrličev naprosil kacega uradnika, da mi je pricefal „Laibacherico“ iz pisarnice, danes jo pa dobivam štirikrat zaporedoma vselej kot drug časnik in nazadnje celo zbirko od osmih let; nemški pregovor: *Jedes Ha-serl findet sein Graserl* ima le vendar prav, ker: *Das Laibacher Zeitungshaserl hat halt gefunden sein Gurkfelder Graserl*.“

Al nazadnje so se sami gospod dež prestrašili Štefucove deže, naenkrat so nehali, kar zmanjkalo jih je in v najino neizrekljivo veselje jelo se je od vseh strani prekrasno vedriti. Plačava in pustiva polovico vina, ktero ni bilo zastonj krško, kajti bilo je v redu kršeno. V Gregoričevi gostivnici naji je že star bradat prijatelj težko pričakoval rekoč, da je že čez leto in dan tu naseljen. Vprašala sva ga, kako se najina ori-